

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 4 april 1919 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående dispositionen av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa och Jämtlands roteringskassa. (1 avd.)

Uti tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 54) av herr *A. Hult* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 212) av herr *A. Janson* i Kungsör m. fl., har hemställts, att riksdagen ville dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t behagade taga under omprövning, huruvida icke — i avbidan på slutligt beslut i anledning av Konungens befallningshavandes i Västmanland län förslag till framtida disposition av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa — med verkställighet av de i nådiga brevet den 13 december 1918 beträffande kassan föreskrivna åtgärder bör anstå, dels ock förklara, att riksdagen för sin del icke har något att erinra mot bifall till befallningshavandens ifrågavarande förslag.

Motioner rörande Västmanlands regementes knektelegomedelskassa.

Till stöd för sin framställning hava motionärerna anfört följande:

»Genom Kungl. Maj:ts dom den 30 maj 1918 har en tvist blivit avgjord, varom rättegång pågått sedan år 1907 mellan en del rotehållare vid Västmanlands regemente, å ena, och Kungl. Maj:t och Kronan, å andra sidan, om bättre rätt till Västmanlands regementes knektelegomedelskassa.

I denna rättegång har blivit underkänt rotehållarnas anspråk på att fritt få förfoga över kassans medel, sedan desamma efter indelningsverkets upphörande ej vidare erfordras för det med kassans bildande avsedda ändamålet, nämligen bidrag till den kontanta legan vid anställande av soldat.

Då frågan om kassans framtida ställning ingalunda blivit slutgiltigt ordnad genom rättegången, som endast avgjort, att rotehållarna ej fingo själva tillgodogöra sig kassan, har Konungens befallningshavande i Västmanlands län utarbetat ett förslag beträffande kassans vidare förvaltning och avkastningens användning samt över detta förslag inhämtat rotehållarnas, landstingets, hushållningssällskapets och kommunalstämornas yttranden, vilka samtliga utmynnat i ett enhälligt tillstyrkande av förslaget.

Sedermera har befallningshavanden ingått till Kungl. Maj:t med underdånig framställning i ärendet.

Då i denna lämnas en uttömmande översikt över frågan i dess helhet och då det är av vikt för var och en, som vill sätta sig in i ärendet, att ha tillgång till en historik även i fråga om kassans tillkomst och utveckling under olika tidsskeden liksom över rättegången och dess resultat, hava vi ansett oss böra här intaga skrivelsen i dess helhet. Denna är av följande lydelse:

»Genom ett den 27 oktober 1682 upprättat, den 5 december samma år av Konung Karl XI stadfäst kontrakt mellan Kungl. Maj:t samt allmogens i Uppland, Östergötland, Södermanland, Västmanland och Närke fullmäktige vid då pågående riksdag överenskomms om ett visst och stadigt knektehålls inrättande och stadigvarande underhåll i sagda provinser. Kungl. Maj:ts regementen till fots i bemälda provinser skulle allt framgent bestå av 1,200 man, och hade »allmogen på sig tagit detsamma riktigt och ovägerligen att fullgöra såsom indelningen, vilken efter gårdstalet däröver är gjord, det uttryckligen föreskriver». I gengäld skulle allmogen, så länge den fullgjorde sitt åtagande, vara befriad från utskrivningar och alla därvid hängande besvär samt fördubblingar och våldsamma värvningar.

Genom nådigt brev den 3 juli 1684 erhöll statskontoret meddelande, att Kungl. Maj:t i anseende till de svaga rotar, varav Västmanlands regemente bestode, funnit gott att till deras knektars understöd benåda de rotar, som stode i Kungsörs, Strömsholms och Salbergs län samt i Fellingsbro härad, vardera med två tunnor spannmål, samt de övriga rotar i Västmanland med vardera en tunna spannmål. Därest så mycken spannmål ej vore att tillgå, skulle i dess ställe lämnas ersättning av mantals- och boskapspenningarna, beräknad till tre daler silvermynt för tunnan.

Sedermera utfärdades den 22 juli 1684 nådigt brev till allmogen i Kungsörs, Strömsholms, Salbergs, Västerås och Väsby län samt i Färnebo socken med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t beviljat allmogen för år 1685 och sedan allt framgent till hjälp och understöd i det nya knektehållet, i de tre förstnämnda länen och i Fernebo socken två tunnor spannmål.

mål årligen på var knekt eller rot samt i Västerås och Väsby län en tunna spannmål årligen på var knekt eller rote.

De rotar, som sålunda skulle komma i åtnjutande av understöd, utgjorde tillsammans 932, därav 873 rotar inom nuvarande Västmanlands län och 59 rotar inom Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar av nuvarande Örebro län. Av dessa 932 rotar skulle 588 rotar, tillhörande Kungsörs, Strömsholms och Salbergs län samt Fernebo socken och Fellingsbro härad, erhålla vardera två tunnor, vilka kommo att benämnas, den ena dagsverkstunna och den andra knektetunna, samt övriga 344 rotar tillhörande Västerås och Väsby län, vardera en tunna, som erhöll benämningen knektetunna. Det befanns emellertid, att för berörda ändamål icke vore att tillgå mera än 458 tunnor, vilka kommo att tilldelas lika många rotar av dem, som berättigats till erhållande av dagsverkstunna. De 932 knektetunnorna blevo ständigt ersatta med penningar.

Sedan själva roteringen verkstälts i Västmanland genom av Konungen utsedda kommissarier, upprättade landshövdingen därstädes, vilken varit en av kommissarierna, med allmogen i Kungsörs, Strömsholms, Salbergs, Västerås och Väsby län samt i Fernebo socken reglementen angående knektehallet till rättelse för allmogen och soldaterna om varderas plikter och rättigheter sinsemellan. I dessa reglementen, vilka blevo av Konungen fastställda den 20 november 1685, stadgades angående lega åt soldaten följande: »Och på det att knektelegandet icke måtte falla en eller annan rote alltför svårt, så haver man, att så mycket mera lätta, styrka och befrämja verket, för skäligt funnit och beviljat, att enär knekten av roten och sedan av hela socknen tingsad och anskaffad är, då undfår roten av de i häradskistan insamlade knektemedlen till 100 daler kopparmynt; blivande icke hela legan på en gång uttagen och betald, utan en fjärdpart allenast av den betingade summan erlägges vart år, det sig belöper årligen 25 daler kopparmynt, men enär fyra år äro förlidna, då får han sista penningen, som ock är 25 daler kopparmynt utav de 100 daler legosumma».

Vidare fanns i reglementena för Kungsörs, Strömsholms och Salbergs län samt för Fernebo socken stadgat: »Såsom hans Kungl. Maj:st har i nader förärat och givit till var rote uti länet (socknen) två tunnor spannmål årligen eller i stället sex daler silvermynt, som allmogen med underdånigste vördnad erkänner och upptager, alltså är saledes avhandlat, att en tunna spannmål eller tre daler silvermynt inlevereras uti häradskistan årligen, varav ovanbemälda lega tages, men den andra tunnan eller tre daler silvermynt kommer roten tillgodo och hjälp».

I reglementena för Västerås och Väsby län var stadgat: »Såsom

hans Kungl. Maj:t har i nåder förärat och givit till var rote uti länet en tunna spannmål årligen eller i stället tre daler silvermynt, som allmogen med underdånigste vördnad erkänner och upptager, alltså är således avhandlat, att samma tunna spannmål eller tre daler silvermynt inlevereras uti häradskistan årligen, varav ovanbemälda lega tages».

Reglemente för Fellingsbro härad fastställdes av Konungen den 5 augusti 1686. Däri stadgades, att legan ej fick överstiga 100 daler kopparmynt; men någon bestämmelse om den rotarna i häradet tillagda spannmålen innehöll reglementet icke. Av ett nådigt brev den 8 juni 1697 till landshövdingen i orten, vari avhandlades de åt rotarna i Fellingsbro härad givna spannmålstunnorna, framgår dock, att rotarna ifråga om legans utbetalande till soldaterna och knektetunnans insättande i häradskistan tillämpat det förfaringssätt, som var stadgat i övriga reglementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts förordnande den 21 maj 1695 blevo berörda kistor insatta i förvar på Västerås slott. Då eldsvåda år 1736 övergick slottet, blevo knektelegomedlen insatta i Västmanlands läns ränteri, där de allt sedan dess, med visst avbrott under 1750-talet, förvarats.

Knektelegomedlen hava senast förvaltats jämlikt ett av Kungl. Maj:t den 18 maj 1833 utfärdat reglemente för Västmanlands regementes knektelegomedelskassas styrelse och förvaltning. Enligt detta reglemente har förvaltningen ombesörjts av en direktion, bestående av landshövdingen i Västmanlands län, chefen för Västmanlands regemente samt sju besuttna rotehållare från länet, vilka valts av vid sockenstämmor utsedda ombud, nämligen ett från varje socken, som ägde del i knektelegohjälpen.

Sedan på grund av 1901 års riksdags beslut angående ny härordning indelningsverket förklarats skola upphöra, förordnades genom Kungl. kungörelse med föreskrifter i fråga om indelningsverkets upphörande med mera den 29 november 1901, att det ifrågavarande kassa förunnade statsanslag skulle från och med ingången av år 1904 indragas.

Genom brev till Konungens befallningshavande i Västmanlands län den 12 maj 1905 föreskrev Kungl. Maj:t, att, enär kassan, vilken enligt förebragt utredning bildats uteslutande av statsmedel jämte därå upplupna räntor, numera icke vore för det med densamma ursprungligen avsedda ändamål behöflig, kassans värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter skulle av kassans direktion överlämnas till befallningshavanden, som hade att övertaga och tillsvidare handhava förvaltningen av kassan, intill dess Kungl. Maj:t därom annorlunda förordnat.

Sedan vid sammanträde med kassans direktion den 25 augusti 1905 rotehållarnas ombud i direktionen inlagt sin protest mot berörda av Kungl. Maj:t föreskrivna åtgärd rörande kassan, under förklaring att de för sin

del vägrade att avstå från deltagande i kassans förvaltning och att överlämna densamma till Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, företog befallningshavanden den 31 oktober 1905 till avgörande frågan om de mått och steg, som befallningshavanden hade att vidtaga för verkställighet av Kungl. Maj:ts berörda föreskrift, därvid befallningshavanden fann annan åtgärd för överflyttning av förvaltningen icke erforderlig, än att befallningshavanden anmodade de hos länsstyrelsen anställda tjänstemän, vilka dittills tillika tjänstgjort såsom ombudsman, kassaförvaltare och räkenskapsförare hos kassan, att såsom befallningshavandens biträden vid den förvaltning av kassan, som enligt kungl. brevet den 12 maj 1905 uppdragits åt befallningshavanden, framdeles såsom dittills uppehålla sina befattningar vid kassan.

Godsägaren Frans Schartau å Forsby samt landstingsmannen Gust. A. Pettersson i Sorby, häradsdomaren Ö. F. Johansson i Ransta, hemmansägaren J. O. Olsson i Landberga, förre riksdagsmannen G. Lindgren i Islingby, lantbrukaren C. Arvid Andersson i Hamre och godsägaren E. Eriksson i Kolbäcks kyrkoby, i egenskap av rotehållarnas valda ledamöter i kassans direktion, kallade därpå rotehållarna att själva eller genom å kommunalstämmor utsedda ombud sammanträda för att besluta om de åtgärder, som borde vidtagas med anledning av Konungens befallningshavandes förfogande över kassan. Vid sammanträde, som i anledning härav hölls den 14 september 1906, beslöts att genom anställande av rättegång mot Kungl. Maj:t och kronan få frågan om äganderätten till kassan prövad, varjämte åt Schartau och rotehållarnas övriga ombud i kassans direktion i deras nämnda egenskap uppdrogs att utse rättegångsombud.

Dessa personer instämde därefter den 2 maj 1907 Kungl. Maj:t och kronan till rådstuvurätten i Västerås samt yrkade, såsom rotehållarnas ombud och själva rotehållare ävensom i egenskap av kassans direktion, att, som äganderätten till kassan tillkommo de rotehållare, av vilka och för vilkas räkning kassan bildats, samt Konungens befallningshavande lagligen icke ägt att mot de av rotehållarna utsedda direktionsmedlemmarnas protest sätta sig i besittning av kassans tillhörigheter, äganderätten till kassan måtte med allt vad därtill hörde förklaras tillkomma rotehållarna, samt Kungl. Maj:t och kronan förpliktas att, med återställande av det olagligen rubbade besittningsförhållandet, till direktionen eller, därest denna skulle anses hava upphört, till Schartau och hans medparter såsom rotehållarnas ombud eller själva rotehållare utan avkortning redovisa alla kassans värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter.

Rådstuvurätten utlät sig i utslag den 19 oktober 1908:

»Enär det måste anses å Kungl. Maj:ts och kronans sida utrett, ej

mindre att kassan uppkommit uteslutande genom besparingar å den årliga kronotiondespannmål eller det i stället därför bestämda vederlag efter tre daler silvermynt för tunna, som vid det ständiga knektehållets inrättande av kronan donerats till 932 rotar vid Västmanlands regemente såsom understöd vid roteringsbesvärets fullgörande, ävensom genom influtna räntor å dessa besparingar, än även att för donationens utgående fästats såsom villkor, att anslaget i spannmål eller penningar skulle inlevereras i häradskistan för att vid behov användas till underlättande av knektelegandet; alltså och då vid sådant förhållande kassans tillgångar vore att anse såsom statsmedel, varå efter indelningsverkets upphörande rotehållarna icke vidare kunde göra anspråk, samt Kungl. Maj:t förty ägt rätt att, såsom genom Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse till Konungens befallningshavande i Västmanlands län den 12 maj 1905 skett, utan rotehållarnas hörande meddela förändrade föreskrifter angående kassans förvaltning, funne rådstuvurätten vad å Schartaus och medparters sida blivit yrkat icke kunna bifallas; dock skulle med avseende å sakens beskaffenhet kronan själv vidkännas sina kostnader i målet.»

Från rådstuvurättens dom voro dock två ledamöter av rätten skiljaktiga och anförde:

»Enär ostridigt är, att Västmanlands regementes knektelegomedelskassa bildats av besparingar jämte upplupna räntor å det årliga anslag av spannmål eller motsvarande penningar, som vid det vissa knektehållets inrättande av Konung Karl den Elfte givits niohundredtrettio två rotar inom då varande Kungsörs, Salbergs och Strömsholms län, Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar, Fernebo socken och det övriga Västmanland,

samt Konung Karl den Elfte's nådiga brev härom den 3 juli 1684 innehåller, att samma anslag tillerkänts rotarna till deras knektars understöd till följd därav att Kungl. Maj:t fruktade, att 'det vissa knektehållet i Västmanland icke torde så alldeles i längden bära sig förmedelst de svaga rotarne, varav Västmanlands regemente består, där icke de på något sätt bliva i tid understödde',

ty och som av den omständigheten, att vid ordnandet av förhållandena mellan allmogen och soldaterna under år 1685 de överenskommelser blivit träffade och av Kungl. Maj:t den 20 november samma år godkända, att hela ovanberörda anslag av spannmål eller penningar eller en del därav skulle inlevereras i häradskistan för att vid behov användas till underlättande av knektelegandet, icke kan anses hava följt, att de niohundredtrettio två rotar, med vilka samma överenskommelse träffats, avhänt sig äganderätten till den kassa, som bildats av besparingar av dessa, ursprungligen i häradskistan och sedermera i lantränteriet insatta medel jämte räntor därå,

alltså och då vid det förhållande, att kassan icke vidare behöver tagas i anspråk för därmed avsett ändamål eller underlättande av knektelegan, Kungl. Maj:t saknat laglig rätt att fränhända direktionen av kassan dess värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter,

förpliktades Kungl. Maj:t och kronan att till direktionen av kassan genast återställa kassans värdehandlingar, kontanta medel och räkenskaper samt att för förvaltningen av kassan från den dag densamma blivit direktionen fränhänd, eller den 31 oktober 1905, till direktionen lämna redovisning.

Med avseende å sakens beskaffenhet skulle dock rättegångskostnaderna mellan parterna kvittas.»

Svea hovrätt, dit parterna å ömse sidor vädjade, fann i dom den 23 juni 1910 ej skal att göra ändring i rådstuvurättens utslag, men stadgade, att parterna skulle själva vidkännas sina i hovrätten å målet havda kostnader.

I hovrättens dom sökte parterna å ömse sidor ändring.

Vid målets föredragning i Högsta domstolen hemställde Nedre justitierevisionen, att Kungl. Maj:t, med ändring av domstolarnas beslut i huvudsaken, måtte förplikta Kungl. Maj:t och kronan att genast till Schartau och hans medparter i deras egenskap av ombud för rotehållarna överlämna kassans värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter jämte redovisning för tiden från den 31 oktober 1905. I fråga om rättegångskostnaderna hemställdes, att hovrättens dom måtte vara fastställd.

Nedre justitierevisionens motivering för sin hemställan var av följande lydelse:

»I samband med det ständiga knektehållets inrättande har Konung Karl XI, enligt vad nådiga breven av den 3 och 22 juli 1684 giva vid handen, tillförsäkrat ifrågavarande 932 rotar vid Västmanlands regemente, att de till hjälp och understöd vid roteringsbesvärets fullgörande skulle, så länge indelningsverket bestode, årligen bekomma, såvitt nu är i fråga, vardera en tunna spannmål eller i brist därav tre daler silvermynt.

Stadgandet i reglementena därom att nämnda spannmålstunna eller i dess ställe tre daler silvermynt skulle insättas i häradskistan och lega till soldaten därav tagas, har väl inneburit en inskränkning i rotehållarnas förfoganderätt över medlen i syfte att penningar skulle uppsamlas för att vara till hands vid legans betalande åt nyanställd soldat. Det kan dock icke antagas, att genom stadgandet avsetts att förbehålla kronan rätt till vad av medlen ej bleve använt för sagda ändamål.

Förty måste de besparingar, som under årens lopp uppkommit å medlen och vilka utgöra omstämda kassa, anses tillhöra rotehållarna, vadan Kungl. Maj:t ej varit berättigad att, sedan indelningsverket numera upphört och kassan därmed blivit obehövlig för det med hennes bildande avsedda ändamål, omhändertaga kassan.»

En ledamot av Nedre justitierevisionen var emellertid av särskild mening och hemställde, att Kungl. Maj:t måtte pröva rättvist fastställa hovrättens dom, vilket också blev Högsta domstolens beslut.

Beträffande knektelegomedelskassans nuvarande ställning tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande meddela, att kassans tillgångar den 31 december 1917 utgjorde 2,169,033 kronor 80 öre, att i enlighet med gällande bestämmelser och nära tvåhundraårig praxis, dess medel äro placerade i in-teckningslån, utlämnade dels såsom stående dels såsom amorteringslån, uti hemman inom Västmanlands län samt inom Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar av Örebro län, samt att lanen, som i fråga om äldre sådana löpa med 4 % ränta och beträffande under senare tid utlämnade löpa med 4¹/₂ % ränta, uppgingo till sammanlagt 2,162,588 kronor 42 öre, fördelade på 411 särskilda lån.

Med anledning av utgången utav ovan omförmälda rättegång mellan rotehållarna vid Västmanlands regemente, å ena sidan, samt Kungl. Maj:t och kronan, å andra sidan, har kungl. arméförvaltningens civila departement i underdånig skrivelse den 2 juli 1918, över vilken genom nådig remiss den 18 juli 1918 Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes yttrande infor-drats, underställt Eders Kungl. Maj:ts beprövande, vilka bestämmelser, som må finnas erforderliga i fråga om den framtida förvaltningen av kassans tillgångar och dispositionen av dessa. Vad departementet i sådant hänseende tänkt sig har icke angivits. Då emellertid departementet, under erinran, att större delen av kassans tillgångar är utlånad åt enskilda personer, tillika hemställt om meddelande av särskilda föreskrifter »beträffande sättet för kassans avveckling», synes därav framgå, att enligt departementets mening kassan nu bör frånhändas Västmanland.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har svårt att föreställa sig att en dylik avsikt kan vara grundad på någon djupare insikt om de förhållanden, under vilka kassan tillkommit, om det sätt, på vilket dess kapital under århundraden placerats och om den fördel, det västmanländska mindre jordbruket under lika lång tid haft av denna inom provinsen uppkomna lånekassa. För egen del håller befallningshavanden före, såväl att den rättsliga befogenheten av en åtgärd, sådan som den av departementet ifrågasatta, är långt ifrån klar, som ock att, även om så vore fallet, rim-

lighets-, billighets- och klokhetskäl avgjort förbjuda en rubbning av de sedan länge bestående förhållandena uti här ifrågavarande avseende.

Vad den juridiska sidan av saken angår må erinras därom, att genom Kungl. Maj:ts dom den 30 maj 1918 allenast blivit avgjort, att rotehållarna icke ägde utbekomma kassans tillgångar, enär desamma ansetts uppkomna allenast genom statsmedel. Därav följer emellertid icke utan vidare, att kronan äger befogenhet att göra med kassan som den behagar. Särskilda utfästelser av statsmakterna gent emot rotehållarna synas stå hindrande i vägen härför, utfästelser, som konfirmerat en mångårig hävd och stadfästat kassans egenskap av att vara en allmännyttig tillgång till förmån för den landsända, inom vilken den uppkommit. Befallningshavanden vill i sådant hänseende framhålla, att Rikens ständer i anslutning till den användning, kassan så gott som ifrån sin uppkomst haft, i underdånig skrivelse den 30 januari 1769 uttalat, att rotehållarna borde, när de presterade lika nöjaktig pant som andra, vara framför alla berättigade till lån ur kassan, samt att Kungl. Maj:t i skrivelse den 3 april 1770, med överlämnande av ständernas omförmälda skrivelse till verkställighet, bekräftat detta. I ett nädigt brev den 5 mars 1793, vari föreskrevs, att kassans år 1791 till krigskollegium överlämnade medel skulle på grund av däremot resta protester återsändas till kassans direktion för att åter stå under dess förvaltning och inseende, tillägges följande: »helst därigenom rotehållarne därstädes få begagna sig av dem uti kungl. brevet den 3 april 1770 tillagda förmån att framför andra med lån utur kassan varda undsatta».

Det torde på goda grunder kunna hävdas, att härigenom kassans egenskap av att vara en jordbrukslänekassa särskilt för rotehållarna för alla tider fastslagits. Om så är, gäller uppenbarligen denna utfästelse såväl kapitalet som den årliga avkastningen i den mån densamma icke erfordras för knektelegan, och någon förändrad disposition av kassan skulle följaktligen ej kunna äga rum utan rotehållarnas samtycke.

Därest emellertid denna uppfattning emot Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmodan icke skulle anses vara av den hållbarhet, att därpå för rotehållarna skulle kunna grundas något juridiskt giltigt anspråk, synes det emellertid Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, såsom förut angivits, att synnerligen starka skäl tala för att kassan, som ju hittills icke kunnat beräknas som någon statsverkets tillgång, måtte få kvarstanna inom Västmanland och där användas på sätt av ålder varit brukligt, nämligen såsom en länekassa för det mindre jordbruket.

Till stöd härför vill befallningshavanden till en början erinra därom, att den rätt, kronan genom utgången av ovan omförmälda rättegång fått

erkänd, ingalunda är av självklar och odiskuterbar art. Tvärtom hava två domare vid rådstuvurätten och två revisionssekreterare vid sakens föredragning i Högsta domstolen uttalat sig för bifall till rotehållarnas talan. Än mera. Såväl vid underrätten som hovrätten förordnade vederbörande domstol, att vardera parten skulle själv vidkännas sina kostnader å saken, vilket i sin tur av Högsta domstolen enhälligt fastställdes. Då sådant enligt gällande rättegångsordning skall ske endast i det fall, att saken är »mörk och tvivelaktig», framgår härav att, oaktat rotehållarnas anspråk på aganderätten till kassan icke kunnat bifallas, kronans rätt till densamma i allt fall ansetts vara av tvivelaktig natur.

Vidare må framhållas ovan omnämnda uttalanden av riksdag och Kungl. Maj:t om kassan såsom en jordbrukslånekassa i första hand för rotehållarna, ett uttalande som, även om det icke skulle vara juridiskt bindande, dock måste anses innebära en stark moralisk förpliktelse.

Slutligen må betonas, att kassan faktiskt använts i sådan egenskap under snart 200 år eller alltifrån år 1734 samt att det i en tid som vår, som bland annat strävar efter att ordna och stödja jordbrukets behov av kredit, synes föga välbetänkt, om staten med stöd av en, visserligen i rättegångsväg stadfast, men samtidigt såsom tvivelaktig betecknad rätt i strid med statsmakternas egna utfästelser skulle riva upp en urgammal och till jordbruksnäringens fromma verkande institution. En sådan åtgärd skulle utan tvivel framkalla en stor misstämning hos alla de jordbrukets män, vilka av ålder vant sig att betrakta kassan såsom en värdefull västmanländsk tillhörighet.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan följaktligen icke finna, att utgången av rättegången mellan rotehållarna och kronan kan innebära skäligen anledning att beträffande kassan utfärda nya bestämmelser i det syfte, som avses uti arméförvaltningens civila departements skrivelse.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser alltså, att kassan alljämt bör förbliva en lånekassa för det mindre jordbruket inom Västmanlands län samt Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar av Örebro län och för sådant ändamål fortfarande som hittills förvaltas av befallningshavanden i Västmanlands län.

Däremot är Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande av den mening, att, oavsett utgången av rättegången, en del smärre jämkningar av bestämmelserna rörande kassan skulle vara lämpliga, men jämkningar, som sammanfalla med, icke strida emot ortsbefolkningens intressen och som följaktligen skulle kunna genomföras med deras goda vilja. Det har också varit befallningshavandens avsikt att, därest rättegången i sista instans icke skulle utfalla till rotehållarnas förmån, i vilket fall ju dessa ensamma

ägde bestämma om kassan, ingå till Eders Kungl. Maj:t med framställning i berörda hänseende.

Det är ett av erfarenheten väl bestyrkt faktum, att när det i någon landsända gäller att vidtaga åtgärder för näringarnas förkovran eller eljest till allmänt gagn, det möter stora svårigheter att anskaffa penningar för planers uppgörande, för försöks anställande och dylikt. Först sedan ärendet föreligger i färdigt skick, så att var och en med lätthet kan taga kännedom om dess fördelar för honom och för det allmänna, först då förefinnes i regel möjlighet att få till stånd ett sådant allmänintresse, att folk vill anslå penningar till företagets igångsättande. Oändligt många gagnande åtgärder hava i brist på rörelsekapital för själva starten — i sig ofta ringa nog — fått anstå årtionden igenom och än längre. Det ligger i öppen dag, vilken oerhörd fördel det skulle vara för en landsända att förfoga över ett årligen tillgängligt belopp, förmedelst vilket fullständiga planer och kostnadsberäkningar för allmännyttiga företag kunde uppgöras, tack vare vilket för den enskilde alltför dyrbara försök på näringslivets område kunde utföras, genom vilket kunskaper rörande materiella och kulturella förhållanden kunde spridas med mera dylikt. Sålunda skulle planer kunna uppgöras för avdikning och torrläggning av sankmarker, för jordbrukets elektrifiering, för konstgjord bevattning i fall, då sådant lämpligen kan genomföras, för vägväsendets upphjälpande, för kommunikationernas förbättrande med mera. Försök skulle kunna anställas på jordbrukets, kreatursskötselns, skogsbrukets och fiskerinäringens område. Ett intensivt upplysningsarbete kunde bedrivas inom alla hushållningens grenar. Jämväl kulturella intressen skulle, i den mån tillgängliga medel försloge även härtill, kunna på ett ändamålsenligt sätt tillvaratagas.

Nu är att märka, att de olika länen i sina hushållningssällskap och landsting redan i viss mån äga representanter för de intressen, varom i det föregående ordats. För att säkerställa en god samverkan bör därför i den förvaltning, som skulle äga att bestämma om användningen av en dylik tillgång, sitta målsmän såväl för vederbörande hushållningssällskap som landsting, och vidare lära väl om en sådan förvaltning böra stadgas, att den beträffande åtgöranden till näringarnas främjande i främsta rummet skall hava att vidtaga åtgärder, som innebära utredning och förberedelse, medan själva utförandet skall ankomma på de enskilde, respektive på landsting, kommuner och hushållningssällskap, samt att förvaltningen ifråga om åtgärder i upplysningssyfte endast i samförstånd med vederbörande landsting och hushållningssällskap äger att ingå på områden, som utgöra föremål för de senares omvårdnad. Med den saumansättning av

den förvaltande myndigheten, som i det föregående förutsatts, lär fullgiltig garanti för en god samverkan förefinnas. Då emellertid de uppgifter, som i det föregående skisserats, jämväl äro sådana, som det ankommer på landshövdingen att fullfölja, bör även han hava plats i förvaltningen.

Vad knektelegomedelskassan angår synes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, som om denna nu nått en sådan storlek, att en rätt så väsentlig del av densamma årliga avkastning skulle kunna användas till dylika allmännyttiga åtgärder och en del av kassans tillgångar sålunda på ett annat sätt än i form av lån komma intressenterna till godo. Då emellertid kassan sedan århundraden stått i samband med Kungl. Västmanlands regemente och i främsta rummet varit avsedd att säkerställa rekryteringen vid detsamma, synes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande riktigt, att någon del av avkastningen även kommer regementet till godo. Ehuru syftemålet med kassan från början varit att stödja manskapsrekryteringen, vilket ju numera efter den allmänna värnpliktens införande icke är erforderligt, synes det icke obilligt, att kassan i fortsättningen finge användas för att underlätta underbefällets rekrytering, varjämte tillskott ur densamma borde få lämnas för att bereda de värnpliktige nytta och trevnad samt i övrigt sedlig och andlig vård. Vid sådant förhållande bör även chefen för Västmanlands regemente vara ledamot i förvaltningen av den del utav kassans årliga avkastning, som skulle få användas i här berörda syften.

Vad förslaget detaljer beträffar har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande tänkt sig, att varje år skulle för här omförmälda ändamål få användas högst 80 % av föregående års inkomster, medan återstående minst 20 % alltid skulle läggas till kapitalet för att säkerställa kassans behöriga tillväxt.

Enär, såsom förut framhållits, av de ursprungligen i kassan delägande 932 rotarna 59 rotar äro belägna inom Fellingsbro, Näsby och Ervalla socknar av Örebro län, böra dock för allmännyttiga åtgärder beträffande dessa socknar anslås $\frac{59}{932}$ eller icke fullt $\frac{1}{16}$ av omförmälda 80 % av årsavkastningen att, på sätt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Örebro län i bilagda skrivelse den 27 november 1918 jämväl tillstyrkt, förvaltas av en styrelse, bestående av landshövdingen i länet som ordförande samt en av länets landsting och en av dess hushållnings-sällskap årligen vald ledamot jämte suppleant för en var av dem.

Då emellertid utgifter, som kunde komma att nedläggas för Västmanlands regementes räkning, även komma värnpliktige från dessa socknar till godo, borde måhända deras andel i anslaget till allmännyttiga åtgärder något nedsättas. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig emeller-

tid böra föreslå dessa socknars andel till förenämnda $\frac{1}{16}$ av de 80 procenten.

Då med den syn på frågan, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i det föregående anlagt, det kan anses tvivelaktigt, huruvida de av befallningshavanden förordade jämkningarna beträffande kassans användning kunna genomföras utan rotehållarnas samtycke, har befallningshavanden inhämtat deras yttrande i frågan genom framläggande i huvuddrag av det förslag, som härmed underställes Eders Kungl. Maj:ts prövning. Av dessa yttranden, som härmed bifogas, framgår, att befallningshavandens förslag vunnit enhällig tillslutning. Länets landsting och hushållningssällskap, vilkas utlåtande jämväl inhämtats, hava ävenledes varmt förordat förslaget och givit uttryck åt sin förväntan, att kassan icke skall frånhändas provinsen. Jämväl Örebro läns landstings och hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava i huvudsak anslutit sig till förslaget.

Med stöd av vad sålunda anförts tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville utverka riksdagens samtycke därtill,

att Västmanlands regementes knektelegomedelskassa hädanefter må under namn av Västmanlands knektelegomedelskassa få användas som lånekassa för det mindre jordbruket inom Västmanlands län samt Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar av Örebro län och för ändamålet förvaltas av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län,

att varje år högst 80 procent av kassans avkastning närmast föregående år må få användas för åtgärder till näringslivets främjande och, i mån av tillgång, jämväl det kulturella livets höjande, för underlättande av underbefälsrekryteringen vid Kungl. Västmanlands regemente samt för att bereda nytta och trevnad ävensom sedlig och andlig vård åt värnpliktige vid samma regemente,

att därvid vad beträffar Västmanlands län, på vilket av omförmälda 80 procent skall falla högst $\frac{15}{16}$, beslutanderätten över denna tillgång skall tillkomma en styrelse, bestående av landshövdingen i Västmanlands län såsom ordförande, chefen för Kungl. Västmanlands regemente samt två av länets landsting och två av dess hushållningssällskap årligen valda ledamöter jämte suppleanter för dem,

att, vad angår Fellingsbro, Ervalla och Näsby socknar av Örebro län, på vilka av omförmälda 80 procent skall falla högst $\frac{1}{16}$, beslutanderätten över denna tillgång, som icke må användas till fromma för Västmanlands regemente, skall utövas av en styrelse, bestående av landshövdingen i Örebro län såsom ordförande samt en av detta läns landsting

och en av dess hushållningssällskap årligen vald ledamot jämte suppleant för en var av dem,

att vad av dessa styrelser utav tillgängliga medel icke varder under varje särskilt år för ovan angivna ändamål använt eller särskilt reserverat skall läggas till knektelegomedelskassans kapital,

samt att Eders Kungl. Maj:t skall äga meddela de närmare föreskrifter, som i övrigt må vara erforderliga.

Varje år torde redogörelse för vad envar av förut nämnda styrelser under föregående kalenderår åtgjort böra insändas till Eders Kungl. Maj:t samt vederbörande landsting och hushållningssällskap.

Under förutsättning av bifall till vad ovan föreslagits torde en överarbetning av det för kassan gällande reglemente, som härmed bifogas, vara nödvändig.»

Efter det denna befallningshavandens den 28 november 1918 dagtecknade skrivelse blivit avsänd vid tiden för dagtecknandet, har emellertid befallningshavanden fått emottaga nådigt brev i ärendet den 13 december samma år av följande lydelse:

»Genom brev den 12 maj 1905 föreskrevo Vi, dels att Västmanlands regementes knektelegomedelskassas värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter skulle av kassans direction överlämnas till Eder, dels ock att Ni skulle övertaga och tillsvidare handhava förvaltningen av kassan, intill dess Vi kunde därom annorlunda förordna.

Sedan vår arméförvaltnings civila departement uti underdånig skrivelse den 2 juli 1918 underställt vårt beprövande, vilka bestämmelser, som kunde finnas erforderliga i fråga om den framtida förvaltningen av kassans tillgångar och dispositionen av dessa, hava vi, som framdeles efter verkställd utredning vilja meddela beslut i nämnda hänseenden, funnit gott förordna, att händaneftre till ifrågakvarande kassa inflytande medel, efter avdrag av behöriga förvaltningsutgifter, skola, i den ordning arméförvaltningens civila departement äger bestämma, av eder inlevereras till nämnda departement och därstädes särskilt bokföras. Vilket vederbörande till efterrättelse ländar. Avskrift av detta brev tillställs kammarrätten.»

Innehörden av sagda nådiga brev torde kunna uttryckas så, att visserligen framdeles en utredning skall göras angående lämpligaste sättet att använda och förvalta kassan, men att redan innan denna utredning slutförts kassans avkastning och kapital i den mån detsamma blir tillgängligt skall bortflyttas från Västmanland och indragas till kungl. arméförvaltningen.

Kungl. Maj:ts förberörda beslut har inom provinsen framkallat både förvåning och besvikelse.

Man hade nämligen trott sig kunna påräkna ett större hänsynstagande till befallningshavandens framställning och den där bakom stående fullständigt enhälliga länsopinionen.

Vi förmena, att den av befallningshavanden förebragta utredningen är synnerligen ingående och fullständig och att därför en ytterligare utredning icke skulle lämna några nu icke framlagda bidrag till klarläggandet av ärendet. Detta är för övrigt av den natur såsom saken nu ligger, att ett avgörande i alla händelser måste ske under största hänsynstagande även till lämplighets- och billighetsskäl jämsides med rättsskäl.

Vad dessa senare angår torde det förhålla sig såsom befallningshavanden med styrka påvisat, nämligen att de ingalunda äro oomtvistligt på kronans sida, vilket även framgår av de skiljaktiga meningarna i domstolarna, men vi skola nu icke vidare ingå på denna sida av saken.

Vi skola i stället tillåta oss att ytterligare understryka de billighetsskäl, som vi förmena tala till förmån för en sådan framtida anordning med kassan, som befallningshavanden föreslagit.

Av utredningen i ärendet framgår otvetydigt, att kassan uteslutande bildats genom hopsparande av de tre daler silvermynt för rote och år, som kronan skänkt de 932 betryckta rotarna till understöd samt av upplupna räntor å dessa medel. Vidare att kassan under snart 200 år tjänat det västmanländska jordbruket såsom lånekassa och att rotehållarna åtminstone sedan år 1770 varit av statsmakterna uttryckligen tillförsäkrade förmånsrätt till lån ur kassan. Denna låneverksamhet har därför varit av stort värde för jordbruksnäringen, och det mindre jordbruket har haft ett verkligt stöd i de billiga lånen ur kassan. Därför skulle det säkerligen bereda låntagarna och därmed jordbruket betydande olägenheter, om kassan frånhändes länet. Under sådana förhållanden vore det väl rimligt, att kassan får bibehållas inom länet och fortfarande tjäna samma ändamål som hittills.

Men det vore även billigt av flera skäl. Genom den årliga avkastningens användning i huvudsaklig överensstämmelse med befallningshavandens förslag, nämligen för åtgärder till näringslivets främjande och det kulturella livets höjande, för underlättande av underbefälsrekryteringen vid Västmanlands regemente samt för beredande av nytta och trevnad åt värnpliktige därstädes, skulle kassan fortfarande, om än i tidsenligare former, komma till användning för det ändamål, för vilket den bildats, samt bliva till nytta icke allenast för det allmänna utan i alldeles särskilt hög grad för det län, inom vilket den blivit hopsparad.

Det är därför vår livliga förhoppning, att då riksdagen går att ställa dessa rimlighets- och billighetsskäl mot kronans enbart formellt juridiska

skäl för förfogande över kassans medel — en förfoganderätt, som icke kan anses blivit på det fullt otvivelaktiga och betryggande sätt ådagalagd, som riksdagen år 1900 förutsatte för disposition av medel ur kassan för statsverkets räkning — billighetsskälerna skola befinnas så pass välgående, att riksdagen vill tillmötesgå den enhälliga önskan beträffande kassans framtida ställning, som länets hela befolkning uttalat.

Vi våga dessutom hysa den tilliten, att härtill skall bidra jämväl det varma intresse för det mindre jordbrukets stödjande och höjande, varav riksdagen själv så många gånger visat sig besjälad och varpå riksdagen givit så många bevis.

Då till allt detta kommer, att den ekonomiska sidan av saken måhända får anses spela en underordnad roll med hänsyn till statens budget, vare sig kassans medel, vid 1917 års slut uppgående till runt tal 2,170,000 kronor, tillföras statskassan direkt eller avsättas för ändamål, vilka eljest skulle bestridas ur statsmedel, våga vi hoppas att icke heller finansiella betänkligheter skola lägga hinder i vägen för en framtida rättvis och ändamålsenlig anordning med kassan.

Såsom ovan framhållits har genom kungl. brevet den 13 december 1918 ett föregripande skett av den utredning i ärendet, som dock Kungl. Maj:t ansett nödig. Det synes oss, som om ett dylikt föregripande icke borde hava ägt rum, utan att i alla händelser resultatet av den beömda utredningen borde hava avvaktats.»

Motion rörande Jämtlands roteringskassa.

Vidare har uti en inom första kammaren av herr *C. J. von Essen* väckt motion (nr 88) hemställts, att riksdagen ville för sin del medgiva, att Jämtlands roteringskassa bevaras åt provinsen Jämtland och därstädes förvaltas av en särskild styrelse för tillgodoseende av någon med dess ursprungliga ändamål jämförlig uppgift.

Till stöd för sin framställning har motionären anført följande:

»För underlättande av rustningsbesvärets utgörande inom Jämtland anvisade konung Carl XI vissa statsmedel, vilka, i den mån de ej fingo uppbäras av rusthållarne, blevo sammanförda i en särskild kassa, kallad Jämtlands reservmedelskassa. Vid fastställande den 8 oktober 1851 av nytt knektekontrakt för Jämtland bildades för underlättande av rotehållarnes skyldigheter en ny kassa, benämnd Jämtlands roteringskassa, i vilken reservmedelskassans dåvarande behållning 37,288 R:dr 25 sk. b:co ingick som grundkapital. Från roteringskassan, vilken ställdes under styrelse av en direktion, bestående av landshövdingen i länet samt 4 militära ledamöter och 4 bland rotehållarne valda ombud, skulle utbetalas bl. a. bidrag till uppköp av remont i kasserad nummerhästs ställe

och skulle vidare, därest för dylik kasserad häst bidrag uppburits från kassan, direktionen äga låta försälja samma häst å auktion och gottgöra kassan av köpeskillingen för det lämnade bidraget. Förutom omförmälda inkomst av försålda kasserade hästar och kassans egna räntemedel inflöto dessutom till kassan vissa särskilt anslagna augments- och hemmansräntor, intill dess Kungl. Maj:t genom kungörelse den 29 november 1901 i samband med frågan om indelningsverkets upphörande förordnade, att statsanslaget till kassan skulle från och med ingången av 1904 indragas. Sedermera har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 8 juni 1906 föreskrivit, att, som kassan icke längre vore behöflig för det med densamma ursprungligen avsedda ändamål, kassans värdehandlingar, kontanta medel, räkenskaper och övriga tillhörigheter skulle av kassans direktion överlämnas till Konungens befallningshavande i Jämtlands län, ävensom anbefallt samme befallningshavande att övertaga och tillsvi vidare handhava förvaltningen av kassan, intill dess annorlunda bleve förordnat.

Mot detta Kungl. Maj:ts beslut, som på framställning av kassans direktion vid sammanträde inför Konungens befallningshavande den 22 september 1906 delgavs såväl Jämtlands fältjägareregementes som Norrlands dragonregementes rotehållare, inlade dessa en gensaga under framhållande, att kassan fortfarande borde för rotehållarnes räkning och framtida behov förvaltas. Till stöd för denna sin åsikt anförde rotehållarne bl. a. följande: Enligt § 5 i det av Kungl. Maj:t den 30 december 1864 fastställda reglemente hade rotehållarne ägt att själva bestämma beloppen av de från kassan utgående roterings- och monteringsbidragen, utan annan inskränkning än att kassans år 1862 till 87,848 riksdaler 69 öre uppgående grundfond icke finge minskas. Såsom en följd därav hade i reglementet stadgats, att, därest kassans tillgångar något år ej skulle varit tillräckliga för bidragens utbetalande, bristen skulle fyllas genom tillskott av de roteringsskyldige. Oaktat roteringsbesväret vilat ganska tungt på Jämtlands rotehållare, hade desse dock städse låtit sig angeläget vara att ej bestämma de årliga roteringsbidragen till högre belopp, än att besparingar skulle finnas att tillgå i kassan för den händelse roteringsbördan skulle än ytterligare ökas genom krig. Under sådana förhållanden ansågo rotehållarne rättvisa och billighet kräva, att de belopp, som alltsedan 1862 blivit hopsparade i kassan, icke skulle föras ur provinsen utan komma densamma tillgodo för främjande av, vare sig det med kassan ursprungligen avsedda ändamål eller någon därmed i nära sammanhang stående uppgift. Ty ehuru genom kungl. kungörelsen den 29 november 1901 rotarne blivit befriade från de av roteringsbesväret sig härledande förpliktelserna, läte det väl tänka sig, att inom en ej

alltför avlägsen framtid förändrade förhållanden kunde i en eller annan form påkalla roteringens återinförande, och ansågo rotehållarne därför att kassan fortfarande borde bevaras.

Beträffande kassan, vars tillgångar vid 1917 års utgång uppgingo till c:a 228,000 kronor, har någon åtgärd därefter ej träffats, förrän då Kungl. Maj:t den 13 december 1918 i skrivelse till Konungens befallningshavande i Jämtlands län — med förmälan att beslut framdeles skulle meddelas rörande den framtida förvaltningen och dispositionen av kassan — förordnat, att hädanefter till kassan inflytande medel skulle i den ordning arméförvaltningens civila departement ägde bestämma av Konungens befallningshavande inlevereras till nämnda departement och därstädes särskilt bokföras.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet har i fråga om dessa motioner jämlikt § 46 riksdagsordningen införskaffat här bifogade yttrande från arméförvaltningen (bil. A.).

Det första av de nu föreliggande motionsvis framställda förslagen avser, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära anstånd med tillämpningen utav vissa av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser rörande dispositionen av de huvudsakligen såsom lån mot säkerhet av in-teckningar i jordbruksfastigheter inom Västmanland placerade tillgångarna i Västmanlands regementes knektelegomedelskassa. Tillika hava motionärerna hemställt, att riksdagen måtte förklara, att riksdagen för sin del icke har något att erinra mot bifall till länstyrelsens i Västmanlands län förslag i fråga om framtida disposition av kassan.

Beträffande ifrågavarande kassa bör erinras, att, såsom i motionerna omförmäles, av vederhörande rotehållare efter stämning å Kungl. Maj:t och kronan framställt yrkande, att äganderätten till kassan måtte förklaras tillkomma rotehållarne samt Kungl. Maj:t och Kronan förpliktas till rotehållarna redovisa kassans tillgångar, blivit av Kungl. Maj:t genom i högsta domstolen meddelad dom ogillat.

Enligt vad utskottet inhämtat har ett belopp av 25,000 kronor utgörande inbetalta räntemedel, redan inlevererats till arméförvaltningen i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918. Då utskottet förutsätter, att någon uppsägning till återbetalning av i jordbruksfastigheter inom Västmanland bundna lån, å vilka givetvis skälig låneränta bör beräknas, icke äger rum allenast på den grund att kassan numera övertagits af staten, kan utskottet icke finna, att några starkare skäl tala för ett anstånd med inleverandet av disponibla medel — huvudsakligen räntemedel — till arméförvaltningen.

Vad därefter beträffar det av länstyrelsen i Västmanlands län fram-

ställda förslaget om bildande av en särskild lånefond utav kassans tillgångar, vilken fonds avkastning skulle för vissa olika ändamål disponeras, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka riksdagen att, såsom av motionärerna ifrågasatts, nu uttala sin anslutning till detsamma, varvid utskottet likväl förutsätter, att riksdagen framdeles beredes tillfälle att yttra sig över ifrågavarande medels blivande användning.

Av vad utskottet sålunda anfört framgår, att utskottet avstyrker de rörande dispositionen av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa väckta motionerna.

I fråga om det likaledes motionsvis framställda förslaget om bevarande åt provinsen Jämtland av Jämtlands roteringskassa, vilken kassas inflytande medel enligt Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918 likaledes skola till arméförvaltningen inlevereras, har utskottet, som av arméförvaltningens bifogade yttranden inhämtat, att kassans tillgångar icke för närvarande disponeras för ändamål, som särskilt tjäna jämtländska intressen, icke funnit sig böra tillstyrka detsamma.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet, under hänvisning i övrigt till arméförvaltningens bifogade yttrande jämte till detsamma hörande handlingar (bil. A—C), hemställa,

a) att herrar Hults m. fl. och Jansons i Kungsör m. fl. ifrågavarande motioner rörande dispositionen av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa icke må av riksdagen bifallas; samt

b) att herr von Essens ovanberörda motion rörande bevarande åt provinsen Jämtland av Jämtlands roteringskassa icke heller må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 april 1919.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, C. J. G. Swartz, O. M. Strömberg, H. F. Lamm, G. M. H. Ekelund, A. C. Lindblad, J. Nilsson, O. Bergqvist, C. G. Ekman, H. G. W. Wrangel, A. Pers* och *J. L. Widell* samt

från andra kammaren: herrar *J. Olofsson, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Anderson* i Råstock, *J. Jönsson* i Revinge, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *P. A. Hansson* i Stockholm, *P. B. Nilsson* i Landeryd, *J. Erlansson, C. R. Jansson* i Falun, *K. A. W. Björck* och *K. E. W. Söderhielm*.

Reservationer:

av herrar *S. H. Kvarnzelius* och *A. Pers*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet — — — — —
meddelad dom ogillat.

Då befolkningen inom Västmanlands län och vissa angränsande delar av Örebro län av ålder vant sig vid att betrakta ifrågavarande kassa, Västmanlands regementes knektelegomedelskassa, såsom en ortens tillgång, varur lån på förmånliga villkor kunnat erhållas särskilt till det mindre jordbrukets hjälp, har utskottet funnit det helt naturligt, att från ortsbefolkningens sida en misstämning ger sig tillkänna i anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918.

Även om rotehållarne icke äga några på formella grunder vilande anspråk på, att kassans medel uteslutande disponeras till nämnda landsdelars förmån, torde dock enligt utskottets mening starka billighetsskäl tala för, att kassan, som ursprungligen bildats och sedermera använts i ortsbefolkningens intresse, även för framtiden i någon form kommer samma landsdelar till godo. Rörande denna framtida disposition av kassan lärer enligt utskottets mening riksdagens uppfattning böra inhämtas, innan ärendet slutligt avgöres. Intill dess definitivt beslut i ärendet sålunda fattats, torde någon förändring beträffande kassans förvaltning icke böra vidtagas. Utskottet anser sig alltså böra tillstyrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, huruvida icke, intill dess definitivt beslut fattats rörande den framtida användningen av tillgångarna i Västmanlands regementes knektelegomedelskassa, med verkställandet av de i brevet den 13 december 1918 beträffande kassan föreskrivna åtgärder bör anstå.

Det av motionärerna likaledes framställda förslaget, att riksdagen nu skulle yttra sig rörande den av länsstyrelsen i Västmanlands län gjorda framställningen i fråga om nämnda kassas framtida disposition, anser sig utskottet med hänsyn till vad utskottet ovan uttalat icke kunna tillstyrka.

I fråga om det likaledes motionsvis framställda förslaget om bevarande åt provinsen Jämtland av Jämtlands roteringskassa, vilken kassas inflytande medel enligt Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918 lika-

ledes skola till arméförvaltningen inlevereras, har utskottet, som av arméförvaltningens bifogade yttranden inhämtat, att kassans tillgångar icke för närvarande disponeras för ändamål, som särskilt tjäna jämtländska intressen, icke funnit, att någon särskild åtgärd nu påkallas. Dock lärer jämväl frågan om denna kassas framtida användning böra underställas riksdagens prövning i samband med spörsmålet om dispositionen av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa. Vid sådant förhållande anser sig utskottet nu böra avstyrka den i fråga om Jämtlands roteringskassa väckta motionen.

På grund av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må med anledning av herrar Hults m. fl. och Jansons i Kungsör m. fl. ifrågavarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, huruvida icke, intill dess definitivt beslut fattats rörande den framtida användningen av tillgångarna i Västmanlands regementes knektelegomedelskassa, med verkställandet av de i brevet den 13 december 1918 beträffande kassan föreskrivna åtgärder bör anstå.

b) att — — icke må till någon riksdagens åtgärd föränleda.»

Av herr *J. Olofsson*, vilken ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet har etc. — — — — (lika med herrar Qvarnzelius' och Pers' reservation) — — — — väckta motionerna.

I fråga om det likaledes motionsvis framställda förslaget om bevarande åt provinsen Jämtland av Jämtlands roteringskassa, vilken kassas inflytande medel enligt Kungl. Maj:ts beslut den 13 december 1918 likaledes skola till arméförvaltningen inleveras, har utskottet likväl ej funnit sig övertygat om, huruvida kronan ensam äger dispositionsrätt till kassan och för vilket sakförhållande utredning ej stått utskottet tillbuds, finner sig utskottet för närvarande icke kunna tillstyrka bifall till motionen.

På grund av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

a) — — — } (lika med herrar Qvarnzelius' och
b) — — — } Pers' reservation).»

Bilaga A.

Till Konungen.

Genom nådig remiss av den 4 nästlidne februari har Eders Kungl. Maj:t infordrat Arméförvaltningens civila departements utlåtande över tvenne vid innevarande års riksdag väckta motioner, avseende den ena, dispositionen av Västmanlands regementes knektelegomedelskassa, och den andra bevarandet av Jämtlands roteringskassa åt provinsen Jämtland; och får departementet i anledning härav, med remissaktens återställande, i underdånighet anföra följande.

I den förstnämnda motionen, vari hemställes om skrivelse från riksdagen till Eders Kungl. Maj:t om medgivande av anstånd med tillämpningen av vissa föreskrifter rörande inleverering till Arméförvaltningens civila departement av de till Västmanlands regementes knektelegomedelskassa inflytande medel, hava motionärerna, efter återgivande av dels ett underdånigt utlåtande från länsstyrelsen i Västmanlands län angående dispositionen av kassans medel för viss läneverksamhet samt andra ändamål i huvudsakligen länets intressen och dels ett nådigt brev av den 13 december 1918, innehållande nyssnämnda föreskrifter, framhållit, att berörda nådiga brev, som ansåges innebära bortflyttande av kassans avkastning och kapital från Västmanland till Arméförvaltningen, redan innan en tillämnad utredning angående kassans framtida användning och förvaltning slutförts, inom provinsen framkallat förvåning och besvikelse, enär man trots sig kunna påräkna ett större hänsynstagande till länsstyrelsens framställning och den där bakom stående enhälliga länsopinionen. Motionärerna, som anse meranämnda förvaltningsföreskrifter innebära ett föregripande av den förutsatta nya utredningen i ärendet, hava vidare såsom sin mening uttalat, att en sådan ytterligare utredning utöver den av länsstyrelsen förebragta i allt fall icke syntes kunna lämna några nya bidrag till klarläggandet av ärendet, vilket för övrigt vore av den natur, att ett avgörande i alla händelser måste ske under största hänsynstagande även till lämplighets- och billighetskäl jämnsides med de, såsom befallningshavanden ansåges hava påvisat, ingalunda oomtvistliga rättsskäl. Efter ytterligare betonande av nämnda billighetskäl, vilka, såsom grundade *dels* på kassans uppkomst uteslutande genom besparingar och räntor å vissa till en del rotar inom länet donerade medel och *dels* på dessa medels användning under närmare 200 års tid såsom lånekassa — sedan år 1770 med förmånsrätt — för rotehallarna, förmenades särskilt tala till förmån för länsstyrelsens ovan berörda förslag, hava slutligen motionärerna i fråga om Kronans förfoganderätt över kassans

medel velat göra gällande, att »denna rätt icke kunde anses blivit ådagalagd på det fullt otvivelaktiga och betryggande sätt», som riksdagen år 1900 förutsatte för disposition av medel ur kassan för statsverkets räkning.

På grund av ovan anförda uttalanden av motionärerna ävensom av vissa i den återgivna skrivelsen från länsstyrelsen berörda förhållanden synes det Arméförvaltningens civila departement erforderligt att i någon mån redogöra för de omständigheter, som under de senaste årtiondena förekommit beträffande ifrågavarande kassa och som ligga till grund för det Eders Kungl. Maj:ts beslut, med vars tillämpning motionen avser att vinna anstånd, ävensom för Arméförvaltningens tidigare åtgärder eller utlåtanden i denna angelägenhet.

Efter erinran att 1899 års riksdag förklarat till ingen dess åtgärd föranleda en då väckt motion därom, att knektelegomedelskassan skulle förklaras vara de delägande rotarnas gemensamma egendom, får departementet till en början, beträffande ovan berörda utlåtande av 1900 års riksdag angående dispositionsrätten över kassans medel, i underdånighet anför, att den fråga, som var föremål för nämnda riksdagsutlåtande, avsåg användningen av vissa besparingar å den på åtskilliga vakanssatta rotar belöpande delen av legohjälpen till kostnader för Västmanlands regementes förflyttning. Kassans direktion hade icke ansett hinder möta mot, att beloppet toges i anspråk för det föreslagna ändamålet, men hemställt, att, då utgiften icke vore förenlig med kassans egentliga ändamål, samtliga delägare i kassan måtte höras. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län hade tillstyrkt bidragets utgående från kassans medel och gent emot direktionen uttalat den åsikten att, när kassan bildats uteslutande av statsmedel samt det ifrågasatta bidraget blivit besparat genom statens åtgärd att sätta vissa rotar på vakans, det vore obehövt att i ärendet höra kassans delägare. Arméförvaltningen hade för sin del anført, hurusom ett användande av kassans besparade kapitaltillgångar i föreslagen utsträckning icke kunde anses beröra de kassadelägarers rätt, vilka utgjorde effektiv rotering. Efter nädig proposition om beloppets anvisande på föreslaget sätt förklarade emellertid riksdagen Eders Kungl. Maj:ts framställning icke kunna bifallas av det skälet, att dispositionsrätten över kassan icke syntes vara fullt utredd.

Härvid är dock att märka, *dels* att kassan vid ifrågavarande tidpunkt ännu disponerades av den huvudsakligen genom ombud för samtliga rotehallare utsedda direktionen, varför fog kunde finnas för direktionens åsikt, att samtliga delägare bort höras, innan en utgift utanför kassans egentliga ändamål beslutades, och *dels*, samt i synnerhet, att indelningsverket, vars befrämjande just utgjorde kassans egentliga ändamål, då ännu ägde fortbestånd. Dessa omständigheter torde otvivelaktigt hava övat ett huvudsakligt inflytande på dåvarande riksdags berörda beslut ävensom på dess uttalande om nödvändigheten, att statsverkets förfoganderätt över kassan eller viss del därav bleve i vederbörlig ordning på fullt otvivelaktigt och betryggande sätt ådagalagd, innan riksdagen fattade beslut om disposition av medel ur kassan.

I och med indelningsverkets år 1901 beslutade upphörande kom emellertid denna fråga i ett annat läge. När från denna tidpunkt såväl ifrågavarande kassa som Jämtlands roteringskassa och åtskilliga andra vid de indelta regementena bildade kassor för underlättande av de rust- och rotehallare åliggande remonterings- och rekryterings- m. fl. skyldigheter icke vidare komme att tagas i anspråk för det med dem avsedda ändamålet, anbefalldes Eders Kungl. Maj:t

genom nådigt brev den 14 mars 1903 Arméförvaltningens civila departement ej mindre att under medverkan av Eders Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande verkställa utredning rörande dessa kassors behållningar och beloppen av i dem ingående statsmedel än även att, efter det sådan utredning ägt rum, avgiva förslag om samma statsmedels användande för *lantförsvarets behov*.

Till åtlydnad av denna Eders Kungl. Maj:ts befallning, i vad den avsåg här ifrågavarande kassa, satte sig departementet i förbindelse med Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län för de förberedande åtgärder, som ansågos erforderliga. Med anledning härav erhöll arméförvaltningen genom nämnda befallningshavande ett av kassadirektionen den 15 januari 1904 avgivet utlåtande, vari direktionen ville göra gällande, att kassans delägare icke borde fränkännas rätt att med bindande verkan deltaga i avgörandet av frågan om kassans bestånd, dess användning och ändamål. Från detta yttrande hade dock den dåvarande landshövdingen i länet, vilken tillika var ordförande i direktionen, uttalat en avvikande mening, i det han ansett, att vad direktionen anfört och åberopat icke utgjorde tillräckligt stöd för den av direktionen uttalade grundsats.

Med anmälan härom samt en efter yttrande av ämbetsverkets dåvarande ombudsman utarbetad historik över kassans uppkomst och utveckling av ungefärligen samma innehåll som den utav motionärerna återgivna meddelade departementet i underdånig skrivelse den 21 februari 1905, *dels* att kassans vid utgången av år 1903 befintliga behållning vore huvudsakligen placerad i län mot säkerhet av inteckning i fast egendom å Västmanlands läns landsbygd, och *dels* att kassans samtliga tillgångar, som uteslutande bestode av besparingar samt räntor å vissa för indelningsverket donerade medel, vore att anse sasom statsmedel, samt att ett av direktionen åberopat stadgande i nådigt brev den 2 april 1770 om viss företrädesrätt för de delägande rotehållarna till län ur kassan måste anses upphävt genom gällande reglemente för kassans styrelse och förvaltning av den 18 maj 1833. Beträffande användandet av ifrågavarande medel för något lantförsvarets ändamål avgav departementet ej för det dåvarande något förslag, enär Kronans av direktionen bestridda rätt till kassan ansågs först böra göras gällande genom rättegång.

Efter detta departementets utlåtande i ärendet föreskrev Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev till länsstyrelsen i Västmanlands län den 12 maj 1905, att på de skäl, som i utredningen anförts, kassans värdehandlingar, kontanta medel m. m. skulle av kassans direktion överlämnas till nämnda befallningshavande för förvaltning tillsviðare, intill dess annorlunda bleve förordnat. Genom detta nådiga beslut, som av länsstyrelsen utfördes den 31 oktober samma år, överflyttades således dispositionen av kassan till Eders Kungl. Maj:t och Kronan.

Till följd härav anhängiggjordes den 2 maj 1907 mot Eders Kungl. Maj:t och Kronan av vissa ombud för rotehållarna rättegång, vari yrkades, att såväl äganderätten till kassan skulle förklaras tillkomma rotehållarna som ock att det olagligen rubbade besittningsförhållandet skulle återställas. Eders Kungl. Maj:ts och Kronans talan i detta mål har genom alla instanser förts av en byråchef inom Arméförvaltningen.

Under det denna rättegång, som till Kronans förmån avdömts av rådstuvurätten och Svea hovrätt, ännu var beroende på Eders Kungl. Maj:ts prövning i Högsta domstolen, gjorde rotehållarnas ombud i februari år 1913 underdånig framställning om förlikning av densamma på vissa angivna villkor.

I ett över denna framställning den 4 mars 1913 avgivet underdånigt utlåtande förklarade Arméförvaltningens civila departement sig icke av hänsyn till tvivel om utgången av rättegången kunna tillstyrka framställningen om förlikning. Men om sålunda rättegången med visshet kunde antagas utfalla till Kronans förmån, ansåges dock sådant tillmötesgående böra visas provinsens innevärdare, att kassans tillgångar, som borde förvaltas antingen av statskontoret eller av Arméförvaltningen, för en tid framåt finge utlånas mot inteckning i jordbruksfastighet inom Västmanlands och vissa socknar av Örebro län.

Avkastningen av kassans tillgångar syntes för sådant fall böra användas uteslutande till försvarsändamål, exempelvis till manskapspensioneringen, varigenom den även komme avskedad manskap vid Västmanlands regemente till godo.

Beträffande den ifrågasatta förlikningen anförde vidare departementet, att vissa skäl visserligen funnes för ett tillmötesgående mot rotehållarna. Dessa skäl måste dock uteslutande hänföras till den genom den historiska utvecklingen och statsmakternas åtgärder i fråga om förvaltningen uppkomna goda tro hos rotehållarna, vilken därjämte kunde synas äga stöd i de förutvarande faktiska rättsförhållandena rörande kassan. Emellertid ansåge departementet eftergifterna ej böra sträckas längre än att, därest förlikningen alls skulle medgivas, kassans tillgångar, efter avdrag för rättegångskostnaderna, finge uppdelas med högst en tredjedel till Västmanlands län och vissa socknar av Örebro län, att under förvaltning av en direktion användas till allmänna ändamål, samt återstoden till Eders Kungl. Maj:t och Kronan att förvaltas av statskontoret eller Arméförvaltningen samt med avseende på avkastningen disponeras för försvarsändamål. Därjämte syntes det medgivandet böra göras, att Kronans andel i kassan antingen för sig eller tillsammans med Västmanlands läns medel under viss tid, förslagsvis 30 år, finge genom Konungens befallningshavandes försorg utlånas enligt enahanda grunder som dittills.

I nädligt brev den 25. därpå följande april förklarade emellertid, efter Justitiekanslersämbetets hörande, Eders Kungl. Maj:t den underdåniga framställningen icke föranleda någon åtgärd.

Rättegången fortsattes således och avslutades först genom Eders Kungl. Maj:ts dom den 12 juni 1918. Av denna dom inbäntas i huvudsak följande.

Sedan Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län den 31 oktober 1905 bringat till verkställighet Eders Kungl. Maj:ts beslut av den 12 maj samma år, enligt vilket kassans tillgångar m. m. skulle från direktionen överlämnas till befallningshavanden för förvaltning tillsvidare, instämde godsägaren Schartau m. fl. i egenskap av rotehållarnas ombud Eders Kungl. Maj:t till rådstuvurätten i Västerås samt yrkade, dels att som *äganderätten* till kassan tillkomme de rotehållare, av vilka och för vilkas räkning kassan bildats, samt Konungens befallningshavande lagligen icke ägt att mot de av rotehållarna utsedda direktionsmedlemmarnas protest sätta sig i besittning av kassans tillhörigheter, *äganderätten* till kassan måtte med allt vad därtill hörde förklaras tillkomma rotehållarna, samt Eders Kungl. Maj:t förpliktas att med återställande av det olagligen rubbade besittningsförhållandet till vederbörande utan avkortning r dovisa alla kassans värdehandlingar, kontanta medel m. m., dels ock att, enär kassans medel möjligen i en framtid åter kunde bliva behövliga för ursprungliga ändamålet, kassan, även om Kronan vunne målet, fortfarande måtte bibehållas oskingrad.

Bihug till riksdagens protokoll 1919. 6 saml. 30 häft. (Nr 51—52.) 4

Häröver har rådstuvurätten i utslag den 19 oktober 1908 vidkommande själva saken utlåtitt sig, att, enär det måste anses å Eders Kungl. Maj:ts och Kronans sida utrett, ej mindre att kassan uppkommit uteslutande genom besparingar å den årliga kronotiondespannmål eller det vederlag därför, som vid det ständiga knektehålllets inrättande av kronan donerats till 932 rotar vid Västmanmanlands regemente såsom understöd vid roteringsbesvärets fullgörande, ävensom genom influtna räntor å dessa besparingar, än även att för donationens utgående fästatts såsom villkor, att anslaget i spanmål eller penningar skulle inlevereras i häradskistan för att vid behov användas till underlätande av knektelegandet; alltså och da vid sådant förhållande kassans tillgångar vore att anse såsom statsmedel, varå efter indelningsverkets upphörande rotehållarna icke vidare kunde göra anspråk samt Eders Kungl. Maj:t förty ägt rätt att såsom skett utan rotehållarnas hörande meddela förändrade bestämmelser angående kassans förvaltning, så funne rådstuvurätten yrkandena icke kunna bifallas; dock skulle med avseende å sakens beskaffenhet kronan själv vidkännas sina kostnader i målet.

Hovrätten, där parterna å ömse sidor sökt ändring, har i dom den 23 juni 1910 ej funnit skäl att göra ändring i rådstuvurättens utslag samt stadgat, att parterna skulle själva vidkännas sina i hovrätten å målet havda utgifter.

I hovrättens dom hava parterna å ömse sidor sökt ändring. Och har Eders Kungl. Maj:t med Högsta domstolen prövat rättvist fastställa hovrättens dom.

Genom ovan återgivna dom, i vilken rotehållarnas yrkanden, *dels* att såväl tillerkännas *äganderätten* som och återinsätts i besittningsrätten till kassan, och *dels* att kassans medel, även om kronan vunne målet, fortfarande måtte bibehållas oskingrade, blivit till alla delar avslagna, torde enligt departementets mening Eders Kungl. Maj:ts och kronans äganderätt till och förfoganderätt över kassans medel, vilka genom domen förklarats vara att anse såsom *statsmedel*, vara med allra största tydlighet lagligen erkända. Då motionärerna detta oaktat velat göra gällande, att nämnda rätt icke kunde anses blivit ådagalagd på det fullt otvivelaktiga och betryggande sätt, som 1900 års riksdag — såsom ovan påvisats under så olika förhållanden — förutsatt för dispositioner av medel ur kassan för statsverkets räkning, kan departementet fördenskull ej dela en sådan uppfattning. Genom ifrågavarande dom måste Eders Kungl. Maj:ts rätt att, eventuellt efter riksdagens hörande, använda kassans medel beträffande såväl kapital som ränta för det eller de ändamål, Eders Kungl. Maj:t och riksdagen må finna skäligen bestämma, anses fullständigt ådagalagd.

De ändamål för kassans användning, som främst synas böra beaktas, torde på grund av kassans uppkomst ur donationsmedel, avsedda för indelningsverkets främjande, särskilt böra vara sådana, som sammanfalla med lantförsvarets intressen. Ett sådant användningssätt för ifrågavarande medel har även, som ovan nämnts, förutsatts redan i nådiga brevet den 14 mars 1903, i vilket utredning första gången anbefalldes rörande knektelegomedelskassans tillgångar och blivande användning. Då departementet efter mottagandet av ovanförda dom underställde Eders Kungl. Maj:ts beprövande, vilka bestämmelser, som funnes erforderliga rörande kassans framtida förvaltning, samt hemställde om föreskrifter beträffande sättet för kassans avveckling, utgick departementet därför från nyssberörda förutläggning, att kassans medel skulle komma lantförsvaret till godo. Departementet, som ägde kännedom om, ej mindre att det nådiga brevet av den 14 mars 1903 vore känt för Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Västmanlands län, än

även sagda länsstyrelses förut intagna — i det föregående berörda — ståndpunkt gent emot rotehållarnas rättsanspråk, ansåg sig dock icke böra avgiva något definitivt förslag rörande sättet för den framtida förvaltningen av kassan, förrän genom i underdånighet föreslagen nådig remiss av ärendet till länsstyrelsen, denna myndighet, som under det senaste artiondet handhaft kassans förvaltning och därjämte stode de vid kassan bundna orsintressena närmast, satts i tillfälle uttala sådana önskemål för egen och de särskilda kommunernas del, som ansåges böra tagas i beaktande, innan definitivt beslut fattades om dessa medels användning för lantförsvarets räkning.

Från ovan framhållna förutsättningen har även departementet uppfattat den av motionärerna anmärkta föreskriften i nådigt brev av den 13 december 1918 såsom en åtgärd för att redan från början tillgodoföra lantförsvaret kassans nyttillkomna räntetillgångar, och kan därför departementet icke för sin del i nämnda föreskrift se något föregripande i den utredning angående den framtida förvaltningen samt dispositionen av kassans för lantförsvarets ändamål avsedda kapital och andra tillgångar, vilken departementet genom nådig remiss samma dag anbefallts verkställa och även nyligen avlämnat.

Emellertid synes Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande hava i viss mån missuppfattat departementets syfte med förslaget om ovannämnda remiss och vid dess besvarande, med starkt betonande av hurusom vissa rimlighets-, billighets- och klokhets-skäl förbjöde en rubbning av de bestående förhållandena med anseende på kassans förvaltning, föreslagit åtskilliga användningssätt, — särskilt till en jordbrukarnas lånefond, — för kassans medel, samtliga i huvudsak tjänande enbart länets intressen och endast i ett avseende även syftande till lantförsvarets gagn. Till denna framställning hava motionärerna i allo anslutit sig.

Departementet däremot, som måste anse kassans behållning såsom statsmedel, det vill säga en landets och ej länets tillgång, har på skäl, vilka närmare anförts i underdånigt utlåtande av den 27 nästlidne februari med anledning av länsstyrelsens nvs berörda underdåniga framställning — till vilket utlåtande departementet tillåter sig hänvisa, — och i konsekvens med vad förut framhållits rörande det ändamål, kassans tillgångar numera torde böra huvudsakligen tjäna, funnit sig böra föreslå annat sätt för användningen av kassans medel och i sådant avseende hemställt om kassans ombildande till en fond, indelningsverkets besparingsfond, avsedd att med ränteavkastningen användas till understöd åt f. d. indelt manskap. Beträffande de förut av länsstyrelsen samt nu av motionärerna framhållna billighetsskäl för ett större tillmötesgående av länsbefolkningens önskemål har departementet, som i detta avseende redan i sitt förutnämnda underdåniga utlåtande av den 4 mars 1913 i anledning av det då framställda förlikningsförslaget velat behjärta ortbefolkningens synpunkter, icke kunnat finna dessa skäl tillräckligt starka för att för deras skull uppgiva lantförsvarets övervägande intressen. Enligt departementets uppfattning är nämligen den omständigheten, att kassans medel under en lång följd av år fatt nyttjas såsom en lånefond för jordbruksnäringens idkare inom Västmanlands och delvis Örebro län, att anse såsom en dem medgiven tillfällig förman och icke en av statsmakterna för all tid erkänd företrädesrätt, och därjämte torde nämnda förman, efter tillkomsten av hypoteksinrättningar och banker av allehanda slag, icke numera vara så oumbärlig för de lånebehövande jordbrukarna som den tidigare varit. Emellertid synes vid indragningen av kassans tillgångar största möjliga hänsyn böra tagas till de nu-

varande lånetagarna, och har departementet därför i förutnämnda underdåniga utlåtande den 27 nästlidne februari föreslagit en amorteringstid av högst 20 år.

Enär departementet icke i den framställda här ovan omhandlade motionen funnit några nya och talande skäl förebragta för länsstyrelsens i ärendet avgivna förslag, har departementet sålunda icke ansett sig böra frångå sin förut i frågan intagna ståndpunkt.

I den andra av de med den nådiga remissen översända motionerna har motionären, med anledning av Eders Kungl. Maj:ts i nädigt brev till länsstyrelsen i Jämtlands län meddelade föreskrift om inleverering till Arméförvaltningens civila departement av de till Jämtlands roteringskassa inflyande medel, hemställt, att riksdagen ville för sin del medgiva, att nämnda kassa bevarades åt provinsen Jämtland och därstädes förvaltades av en särskild styrelse för tillgodoseende av någon med dess ursprungliga ändamål jämförlig uppgift.

Ifrågavarande kassas uppkomst och ändamål hava varit i allo likartade med förut omförmälta Västmanlands regementes knektelegomedelskassas. Sedan genom indelningsverkets upphörande Jämtlands roteringskassa befunnits icke längre behöfelig för sitt ursprungliga ändamål, erhöi Arméförvaltningens civila departement, såsom förut på sitt ställe har nämnts, genom nädigt brev den 14 mars 1903 uppdrag att verkställa utredning angående kassans tillgångar och beloppet av däruti ingående statsmedel samt att avgiva förslag beträffande samma statsmedels användande för *lantförsvarets behov*.

Enligt den med anledning härav verkställda utredningen, vars resultat förelades Eders Kungl. Maj:t i underdanig skrivelse den 27 mars 1906, voro samtliga tillgångar i kassan att anse såsom statsmedel, varför departementet hemställde, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreskriva, att kassans tillgångar m. m. skulle av kassans direktiön överlämnas till förvaltning tills vidare av Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jämtlands län. Beträffande den framtida användningen av kassans medel ansåg sig departementet icke böra för det dåvarande avgiva något förslag, enär anledning fanns till förmodan, att vissa rotehållare, som ansågo sig vara ägare till kassan, skulle söka få sin äganderätt av domstol erkänd. Vad departementet enligt ovan föreslagit, blev även av Eders Kungl. Maj:t den 8 juni 1906 beslutat, och blevo till följd därav kassans tillgångar övertagna av länsstyrelsen.

Mot detta nådiga beslut inlade nämnde rotehållare den 22 september 1906 sin protest med framhållande, att kassan fortfarande borde för deras räkning och framtida behov förvaltas, särskilt för den handelse roteringen skulle i en eller annan form återinföras. Någon rättgång i saken blev dock icke anhängiggjord.

Departementet, som årligen haft att granska kassans räkenskaper, har icke, åtminstone av det närmaste årtiondets redogörelse, kunnat finna, att kassans medel på något sätt — genom utlåning till jordbrukare eller annorledes — gjorts till nytta för några särskilda länsintressen. Tillgångarne äro nämligen i sin helhet placerade i banker eller värdepapper. Kassans ifrågasatta uppgående i lantförsvarets medelstillgångar synes således icke böra på något kännbart sätt beröra provinsen Jämtlands befolkning.

I särskilt underdånigt utlåtande av den 27 nästlidne februari, till vilket utlåtande departementet tillåter sig hänvisa, har departementet framlagt förslag för kassans, enligt departementets åsikt, lämpligaste användning i lantförsvarets

intressen, nämligen såsom beståndsdel i en fond, benämnd indelningsverkets besparingsfond, och avsedd till understöd åt f. d. indelt manskap. Därest, såsom ovannämnda rotehållare förutsatt, roteringen i någon form skulle återinföras, torde utvägar kunna finnas för att ur nämnda fond eller annorledes bereda provinsens befolkning den lättnad, som må kunna anses skälig och som synes delvis vara åsyftad med ifrågavarande motion.

Departementet får således med anledning av det anförda i underdånighet vidhålla sitt förut i denna fråga avgivna förslag.

Stockholm den 4 mars 1919.

Underdånigst:

F. BERGENHOLTZ.

ÅKE HASSELBLAD.

G. Almgren.

Bilaga B.

Till Konungen.

I Arméförvaltningens civila departements underdåniga skrivelse den 2 juli 1918 med överlämnande av Eders Kungl. Maj:ts dom den 12 juni samma år i mål mellan godsägaren Frans Schartau å Forsbyn m. fl. å ena, samt Eders Kungl. Maj:t och Kronan, å andra sidan, angående bättre rätt till Västmanlands läns knektelegomedelskassa har departementet, vid underställandet till Eders Kungl. Maj:ts beprövande, vilka bestämmelser, som måtte finnas erforderliga i fråga om den framtida förvaltningen av kassans tillgångar och dispositionen av dessa, i underdånighet föreslagit, att, innan särskilda föreskrifter lämnades beträffande sättet för kassans avveckling, utredning och yttrande skulle infordras från Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län.

Att Arméförvaltningens civila departement, som verkställt den till grund för berörda dom liggande utredningen angående kassans uppkomst och utveckling, icke vid insändandet till Eders Kungl. Maj:t av förberörda underdåniga skrivelse den 2 juli 1918 ansåg sig böra avgiva något definitivt förslag rörande sättet för den framtida förvaltningen av kassan, förrän länsstyrelsen i Västmanlands län erhållit tillfälle att yttra sig i ärendet, var naturligen föranlett av den uppfattningen hos departementet, att före framställandet av sådant förslag länsstyrelsen, vilken under de senaste årtiondena handhaft förvaltningen av kassan och därjämte stode de vid kassan bundna ortsintressena närmast, borde sättas i tillfälle att uttala sådana önskemål för egen och de särskilda kommunernas del, som ansåges böra tagas i beaktande vid frågans slutliga avgörande. Denna departementets avsikt synes emellertid Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hava i viss mån missuppfattat.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har i sitt utlåtande velat göra gällande, såväl att den rättsliga befogenheten av en åtgärd, varigenom kassan frånhändes Västmanlands län, vore långt ifrån klar, som ock att, även om så vore fallet, rimlighets-, billighets- och klokhetskäl avgjort förbjöde en rubbning av de nuvarande förhållandena.

Vad då först beträffar den rättsliga befogenheten av ovannämnda åtgärd, kan departementet icke dela befallningshavandens uppfattning därutinnan. Av den vid handlingarna fogade avskrift av Eders Kungl. Maj:ts dom i målet angående bättre rätt till kassan framgår nämligen följande. Det yrkande, som framställdes av rotehållarnas ombud i rättegången, innehöll i huvudsak, dels att, som äganderätten till kassan tillkomme de rotehållare, av vilka och för vilkas

räkning kassan bildats, samt Konungens befallningshavanda lagligen icke ägt att mot vederbörandes protest sätta sig i besittning av kassans tillhörigheter, äganderätten till kassan måtte förklaras tillkomma rotehållarna samt Kungl. Maj:t och Kronan förpliktas att med återställande av det olagligen rubbade besittningsförhållandet till vederbörande utan avkortning redovisa alla kassans värdehandlingar m. m., dels ock att, enär kassans medel möjligen i en framtid åter kunde bliva behöfliga för ursprungliga ändamålet, kassan, även om Kronan vunne målet, fortfarande måtte bibehållas oskingrad. Rådstuvurättens i Västerås sedermera av hovrätten och Högsta domstolen fastställda dom innebar i berörda avseenden huvudsakligen, att, enär på grund av vad utrett blivit, kassans tillgångar vore att anse såsom statsmedel, varå rotehållarna icke vidare kunde göra anspråk, samt Eders Kungl. Maj:t förty ägt rätt att utan rotehållarnas hörande meddela förändrade föreskrifter angående kassans förvaltning rådstuvurätten funne vad som yrkats icke kunna bifallas.

Av den sålunda anförda domens innehåll torde otvetydigt framgå, ej mindre att ägande- och besittningsrätten till kassan tillkomme Eders Kungl. Maj:t och Kronan, än även att rotehållarna icke kunna äga några lagligen grundade anspråk därpå, att kassans medel allt framgent liksom hittills skola stå till förfogande för något som helst rotehållarnas behov. De av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande framhållna meningsskiljaktigheterna vid rättsärendets behandling vid rådstuvurätten och i Nedre justitierevisionen, ävensom det anförda förhållandet, att vardera parten fått själv vidkännas sina kostnader å saken — vilket sistnämnda förhållande för övrigt icke lär förekomma enbart i såsom »mörka och tivelaktiga» ansedda rättsfall — torde icke, mot domens lydelse, kunna förlänas ovannämnda anspråk någon giltighet. Enligt departementets mening finnes fördens skull intet hinder för Eders Kungl. Maj:t att, eventuellt efter riksdagens hörande, använda kassans medel beträffande såväl kapital som ränta för det eller de ändamål Eders Kungl. Maj:t må finna skäligen bestämma.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har, såsom ovan nämnts, ävenledes velat göra gällande, att vissa rimlighets-, billighets- och klokhets-skäl förbjöde en rubbning av de bestående förhållandena med avseende på kassans användning och i anledning därav föreslagit, att kassan måtte få i första hand användas såsom en lånekassa för det mindre jordbruket inom Västmanlands län samt med vissa procentdelar av avkastningen till åtgärder för näringslivets främjande och det kulturella livets höjande inom länet, ävensom för stödjande av manskapsrekryteringen m. m. vid Västmanlands regemente, i huvudsak sålunda ändamål, tjänande enbart länets intressen och endast i sistnämnda avseende även syftande till lantförsvarets gagn.

Arméförvaltningens civila departement anser emellertid, att frågan om kassans framtida användning måste lösas från en annan synpunkt, nämligen från det allmännas. Av bevisning i rättegången om äganderätten till kassan har nämligen ådagalagts, att kassan tillkommit uteslutande genom besparingar å donationer i spannmål eller vederlag därför från Eders Kungl. Maj:t och Kronan ävensom genom influtna räntor å dessa besparingar, samt att dessa donationer haft till ändamål att genom underlättande av roteringsbesvärets fullgörande främja knektelegandet inom vissa mera betungade socknar av länet. Dessa bygders rotehållare eller länet hava således icke genom några egna offer bidragit till kassans

tillkomst, utan är denna helt och hållet en följd av det allmännas verksamhet till lantförsvarets gagn.

Att rotehallarna samt länets befolkning i övrigt fått nyttja kassan såsom en lånefond för jordbruksnäringens idkare torde vara att anse såsom en dem medgiven tillfällig förman och icke såsom en av statsmakterna för all tid och till och med efter indelningsverkets upphörande erkänd företrädesrätt, vilken icke finge rubbas, därest kassans tillgångar skulle behöva tagas i anspråk för andra allmänna intressen. I detta avseende bör beaktas, att behovet av en sådan lånekassa, vilket under den första tiden av kassans användning för sådant ändamål torde varit särskilt stort, numera knappast föreligger eller i varje fall icke i större man inom denna landsdel än inom andra. Efter tillkomsten av hypoteksinrättningar och banker av allehanda slag kunna jordbrukarnas lånebehov tillgodoses på annat sätt och efter en räntesats, som under normala förhållanden knappast överstiger den som betingats av här ifrågakvarande kassa.

Departementet, i vilket kassans räkenskaper årligen granskats och som väl har sig bekant placeringen av dess kapital, anser således för sin del billighetskänslan icke behöva kränkas därigenom, att kassans medel nu tagas till användning på annat för statsverket i dess helhet gagneligt sätt, och synas då, med hänsyn till vad förut anförts beträffande syftet med de Kronans donationer, varur kassan uppkommit, lantförsvarets intressen böra i främsta rummet tillgodoses.

Detta skulle kunna ske antingen genom kassans införlivande med någon redan befintlig fond, avsedd för lantförsvarets ändamål, t. ex. lantförsvarets fond för byggnader eller andra försvarsändamål, beväringssmanskapets invalid- och pensionsfond, invalidhusonden, eller Vadstena krigsmanshusfond, eller ock-å genom bildandet med kassans medel av en ny fond för något liknande ändamål, t. ex. för bestridande av understöd åt f. d. indelt manskap. I detta hänseende får departementet erinra därom, att de genom nädigt brev den 13 augusti 1917 tillkallade sakkunniga för avgivande av utredning och förslag i fråga om tilldelande av underhåll och pensioner till indelt manskap vid armén och flottan i sitt nyligen avgivna betänkande för arméns vidkommande *dels* hemställt om tilldelande från Vadstena krigsmanshuskassa av underhåll åt f. d. indelt manskap, avskedat före den 1 januari 1910 och med minst 20 men under 25 tjänst-år samt om höjande av såväl de från nämnda kassa enligt nu gällande bestämmelser utgående underhåll och korpralstillägg som ock av begravningshjälpen efter underhållstagarna, *dels* föreslagit att till bestridande av därmed förenade kostnader måtte uppföras ett anslag a tilläggsstat för år 1919 å 381,800 kronor, ävensom att det å ordinarie stat under tionde huvudtiteln uppförda anslaget till förhöjningar i gratialen åt avskedat manskap måtte för år 1920 höjas med 413,700 kronor. Enär enligt av de sakkunniga verkställda beräkningar nämnda kostnader år efter år skulle komma att stiga intill ett belopp av 617,500 kronor för år 1930, varefter i mån av underhållstagarnas framfalle skulle vidtaga ett långsamt sjunkande, vilket först år 1912 skulle nedbringa kostnadsbeloppet till ungefärligen det för innevarande år beräknade, så låra under en lång tid framåt avsevärda medelsbelopp behöva årligen beredas för genomförandet av de sakkunnigas förslag.

Därest förslaget emellertid skulle komma till förverkligande, synes det, med hänsyn till knektel-gomedelskassans förutvarande uppgift att gagna indelningsverket, synnerligen lämpligt, att kassans medel finge komma det forna indelta manskapet tillgodo genom bidrag till ovan omförmälda kostnader, varigenom

även de direkta anslagen för ifrågavarande ändamål kunde i motsvarande mån minskas. Då kassans tillgångar, enligt vad länsstyrelsen i förevarande underdåniga skrivelse meddelat, vid utgången av år 1917 utgjorde 2,169,033 kronor 80 öre, varutav omkring 2,060,000 kronor voro utplacerade på lån efter en räntesats av i medeltal $4\frac{1}{4}$ procent och återstående omkring 110,000 kronor i banker, samt sistnämnda belopp genom avkastningen under år 1918 nu torde kunna beräknas till minst 200,000 kronor, synas nämnda tillgångar f. n. böra giva en ränteinkomst icke understigande 95,000 kronor, vilket belopp således skulle utgöra ett avsevärt bidrag till nämnda kostnaders bestridande och dessutom, i mån av de nu utlånta beloppens frigörande och fruktbargörande på annat eventuellt mera givande sätt, kunde förväntas ytterligare ökas.

För den händelse en sådan fond som den ovan ifrågasatta, vilken lämpligen torde kunna benämnas indelningsverkets besparingsfond, skulle komma att bildas av kassans medel, torde densamma i likhet med övriga förutnämnda fonder böra ställas under statskontorets förvaltning.

Vid infordrandet av de kassans tillgångar, vilka f. n. äro placerade i lån till lantmän inom Västmanlands och Örebro län, torde av hänsyn till låntagarna en amorteringstid av högst 20 år böra medgivas. Icke utlånade tillgångar torde i den mån de hinna frigöras böra inlevereras direkt till statskontoret, dit även de till kassan inflytande medel, vilka enligt Eders Kungl. Maj:ts föreskrift i nådigt brev den 13 december 1918 skola inlevereras till Arméförvaltningens civila departement, i sådant fall torde få av departementet överlämnas.

Beträffande de hittills för kassans förvaltning utgående arvodena till de hos länsstyrelsen anställda tjänstemän, vilka tjänstgjort såsom ombudsman, kassa-förvaltare och räkenskapsförare vid kassan, torde skäligen böra föreskrivas, att densamma må under de nuvarande uppdragshavarnas återstående tjänstetid utgå, men successivt minskas eller indragas i mån av nämnda befattningshavares avgång ur tjänst och minskning i arbete till följd av de utlånade medlens inbetalning.

Med anledning av det ovan anförda får arméförvaltningens civila departement således i underdånighet hemställa,

att av ifrågavarande medel bildas en fond, benämnd indelningsverkets besparingsfond,

att räntan av denna fond tages i anspråk för understöd åt f. d. indelt manskap enligt därom givna bestämmelser eller, sedan någon del av fonden icke vidare erfordras för sådant understöd, för enahanda ändamål, som Vadstena krigsmanshusfond, beväringmanskapets invalid- och pensionsfond och invalidhusfonden,

att fonden lägges under statskontorets förvaltning,

att fondens nu utlånade medel infordras genom amortering av lånen under högst 20 år med viss del om året, samt

att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län fortfarande må hava hand om berörda utlåning med biträde därvid på hittills tillämpat sätt av tjänstemän vid länsstyrelsen mot arvoden, som med ledning av vad ovan anförts bestämmas av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Stockholm den 27 februari 1919.

*Bilaga C.**Till Herr Statsrådet och Chefen för Lantförvarsdepartementet.*

I skrivelse den 13 december förlidet år till Kungl. Arméförvaltningens civila departement har Herr Statsrådet anmodat departementet att avgiva yttrande och förslag angående den framtida förvaltningen och dispositionen av Jämtlands roteringskassas medel och att därvid taga i övervägande, huruvida förvaltningen borde uppdragas åt ämbetsverk, tillhörande den centrala förvaltningen samt kassans medel användas för något lantförvarets ändamål.

För fullgörandet av ovannämnda uppdrag anser sig departementet kunna i korthet åberopa, vad som i underdånig skrivelse denna dag anförts och föreslagits beträffande den framtida förvaltningen av Västmanlands läns knektelegomedelskassa, med vilken den här ifrågakvarande kassan erbjuder åtskilliga jämförelsepunkter. Bägge kassorna hava nämligen bildats uteslutande av statsmedel jämte därå upplupna räntor, de hava haft till ändamål att genom underlättande av rothållarnas i respektive landsdelar skyldigheter befrämja indelningsverket, och slutligen hava de, sedan genom indelningsverkets upphörande grunden för deras särskilda förvaltande av vissa ortsdirektioner bortfallit, blivit överlämnade till vederbörande länsstyrelser för förvaltning genom tjänstemän, anställda vid länsstyrelserna.

I ovan berörda underdåniga utlåtande angående den framtida förvaltningen av Västmanlands läns knektelegomedelskassa har departementet, med erinran om nämnda kassas tillkomst uteslutande såsom en följd av det allmännas verksamhet till lantförvarets gagn ävensom om kassans uppgift att tjäna indelningsverkets intressen, ansett sig böra framhålla, att vid eu blivande omläggning av kassans medelsförvaltning lantförvarets intressen borde i främsta rummet tillgodoses, samt för sådant ändamål föreslagit bildandet med kassans medel av en under statskontorets förvaltning ställd fond, benämnd indelningsverkets besparingsfond, och varav räntorna skulle tagas i anspråk för understöd åt f. d. indelt manskap enligt därom givna bestämmelser eller, sedan någon del av fonden icke vidare erfordrades för sådant understöd, för enahanda ändamål, som Vadstena krigsmanshusfond, beväringmanskapets invalid- och pensionsfond och invalidhusfonden.

Då, såsom ovan berörts, enahanda förutsättningar finnas för disponerandet på liknande sätt av Jämtlands roteringskassas medel, synas dessa lämpligen böra sammanföras med Västmanlands läns knektelegomedelskassa i den föreslagna »indelningsverkets besparingsfond» och sålunda användas för de ändamål, som ovan angivits. För den händelse ett förslag, som nyligen framlagts av de sakkunniga för avgivande av utredning och förslag i fråga om tilldelande av underhåll och

pensioner till indelt manskap vid armén och marinen, skulle bliva förverkligat, lärar, med hänsyn till de stora medelsbehov, som bleve förenade med nämnda förslags genomförande och som närmare angivits i meranämnda underdåniga skrivelse av denna dag, den nu ifrågavarande kassans tillgångar kunna lämna ett icke oväsentligt bidrag till sådana kostnaders bestridande.

Jämtlands roteringskassa hade nämligen vid utgången av år 1917 enligt inom Arméförvaltningen granskade räkenskaper tillgångar å tillhopa 238,077 kronor 78 öre, placerade i bankdepositioner och allmänna hypotekskassans obligationer eller inestående å kapital- eller sparkasseräkning i bank. Efter den i räkenskaperna uppgivna räntesatsen å dessa kapitalplaceringar torde tillgångarna under år 1918 hava vuxit med omkring 11,000 kronor och således f. n. utgöra ungefärligen 250,000 kronor, vilka vid en fördelaktig placering torde kunna lämna en årlig avkastning å 12,000 å 15,000 kronor.

Såsom av det nyssnämnda framgår äro av kassans medel icke några belopp utlånade, utan allt placerat i banker eller värdepapper, och hava kassans räkenskaper förts av en ibland länsstyrelsens tjänstemän utsedd redogörare, vilken därför uppburit ett årligt arvode å 150 kronor. Överlämnandet till annan förvaltning av kassans tillgångar erbjuder således inga svårigheter, och ej heller synes beträffande nämnde redogörare annan föreskrift erforderlig än att det till honom utgående arvodet, vilket skäligen torde få till fullo uppbäras till och med det år då kassans överlämnande äger rum, därefter indrages.

Med anledning av det anförda samt i anslutning till vad som föreslagits i departementets förutnämnda underdåniga utlåtande denna dag, angående den framtida förvaltningen av Västmanlands läns knektelegomedelskassa, får Arméförvaltningens civila departement således värdsamt hemställa, att förvaltningen av Jämtlands roteringskassa uppdrages åt Kungl. Statskontoret, och att kassans tillgångar för sådant ändamål, i den mån de hinna frigöras, ävensom de till kassan inflytande medel, vilka enligt föreskrift i nådigt brev den 13 december 1918 f. n. inlevereras till Arméförvaltningens civila departement, överlämnas till nämnda ämbetsverk för att sammanföras med inflytande medel från Västmanlands läns knektelegomedelskassa till en fond, benämnd indelningsverkets besparingsfond och med ovan angivna uppgift i lantförsvarets intressen. Stockholm den 27 februari 1919.